

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Олександр Боярський,
кандидат юридичних наук,
суддя
Білгород-Дністровського міськрайонного суду
Одеської області
ORCID: 0000-0001-9107-4897

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-43-1>

УДК 342.25+340.13

Роль муніципальних прав людини у виникненні та формуванні колективного габітусу людини в місцевому самоврядуванні

Постановка проблеми. Становлення і розвиток в Україні місцевого самоврядування (далі – МСВ) як конституційного державно-правового і водночас самоврядного інституту, в основі якого лежить самоорганізація жителів – членів відповідних територіальних людських спільнот або територіальних громад (далі – ТГ), є революційною подією в національному державотворенні та правотворенні. Цей висновок обґрунтовується тим, що Українська держава вперше на конституційному рівні регламентації і регулювання суспільних відносин визнала та легалізувала комплексну систему фактично приватних інтересів, які продукуються і формуються територіальними людськими спільнотами, що уособлюють ТГ на локальному рівні соціуму: а) за рахунок прояву членами ТГ своїх індивідуальних, групових, колективних інтенцій, життєвих

прагнень, потреб, інтересів; б) через відповідні атитюди; в) з використанням прав, свобод, обов'язків людини (особистості) і громадянина (що фактично реалізує її конституційно-правовий статус); г) коли інтереси та атитюди членів ТГ не співпадають з інтересами держави, але не суперечать їм.

Такий державний підхід не тільки є проявом державної муніципальної правової політики, але й устремлінням держави до формування відповідних стійких і стабільних державних патернів, які відображають відношення держави до найважливіших процесів виховання людини в умовах державно організованого соціуму через механізми соціалізації та формування габітусу людини. Формування сфери МСВ як основоположної соціальної сфери реалізації цих завдань і водночас сфери природного прояву, формування, демократичної реалізації,

охорони, захисту, гарантування прав і свобод людини на муніципальному рівні має наслідком формування відповідної системи захисту прав людини на рівні локальної демократії за повної підтримки та протекціонізму з боку держави та її органів публічної влади.

Отже, досліджуючи роль і значення муніципальних прав людини у виникненні та формуванні її колективного габітусу в місцевому самоврядуванні, вважаємо за потрібне зробити декілька зауважень методологічного характеру:

– системний аналіз феноменології демократичної правової державності, якщо його проводити з дотриманням дефінітивно-змістовного навантаження термінів, що використовуються в наведеній терміносистемі, актуалізує визначення поняття «демократичний», що по своїй суті означає владу демосу (дав.-гр. δῆμος). Демос у вузькому сенсі слова – це вільне населення давньогрецьких міст-держав (полісів), яке мало громадянські права на відміну від рабів, метеків, періеків та інших категорій залежного та неповноправного населення [1]. Тобто йдеться про громадян, які населяли міста, про членів територіальних громад (далі – ТГ). У більш широкому сенсі термін «демос» означає «народ як носій державної влади». Проте треба розуміти, що фізичні особи (народ держави) насамперед виступають як жителі – члени територіальних людських спільнот (ТГ). Отже, можна обґрунтовано стверджувати, що демократична ознака феноменології державності насамперед і переважно означає самоорганізацію та самоврядування ТГ;

– у доктрині муніципального права містяться різні методологічні підходи щодо розуміння муніципальних прав людини, проте всі вони базуються, по-перше, на розгляді сутності та функціональної потреби місцевого самоврядування саме через систему муніципальних прав людини; по-друге, такі права розглядаються в

якості окремої самостійної категорії права [2, с. 189]. Разом із тим муніципальні права людини можуть розглядатись як у вузькому аспекті (як генетична основа муніципально-правового статусу особи в контексті права громадян брати участь в МСВ) [2, с. 189], так і в широкому їхньому розумінні (як права людини, надані для неї державою, від наявності та використання яких залежить її позитивне існування та функціонування в ТГ через вирішення екзистенційних проблем реалізації нею свого життєвого циклу) [3, с. 99-100];

– розмірковуючи про муніципальні права людини, що виникають у сфері МСВ у члена ТГ – жителя відповідної території держави, насамперед треба враховувати виникнення у фізичного суб'єкта відповідних прав, свобод і обов'язків, які надаються йому державою його походження (матримоніальною державою, державою його громадянства) або знаходження (де фізична особа, котра не має правового стану громадянина цієї держави, знаходиться і проживає на законних підставах), визнаються нею, охороняються, захищаються і гарантуються, – тобто йдеться про виникнення в людини відповідного системного комплексу правових можливостей, які дозволяють їй комфортно існувати та оптимально функціонувати на рівні локального соціуму, здійснюючи свій життєвий цикл (такий системний комплекс правових можливостей може бути ідентифікований тільки як системний комплекс конституційних прав, свобод, обов'язків людини (особистості) та громадянина, що становлять конституційно-правовий статус людини;

– актуалізація муніципальних прав людини пов'язана, по-перше, з правовою глобалізацією, під час якої права людини мають велике значення, по-друге, з універсалізацією прав людини, коли цей системний конституційно-правовий комплекс стає

об'єктом міжнародно-правової регламентації та регулювання, посідаючи одне з найважливіших місць у міжнародно-правовому співробітництві держав-членів міжнародної спільноти [4];

– треба розуміти архітектуру та особливості суб'єктного складу ТГ, що формується на рівні МСВ: до неї, окрім жителів, які мають правовий стан громадянства патримоніальної держави (їхня абсолютна більшість), входять інші фізичні особи, що володіють іншим правовим станом (іноземні громадяни, апатриди, біженці тощо), які на законних підставах знаходяться на території іншої держави та постійно в ній проживають. Важливість виокремлення цієї ознаки ТГ має пряме відношення до теми нашого дослідження, оскільки колективний габітус людини передбачає не тільки володіння нею відповідними соціальними практиками у вигляді форм життєдіяльності, що використовуються людьми в межах локального соціуму (що фактично допомагає людині вирішувати екзистенційні питання свого існування і функціонування в соціумі), але й відповідну сукупність наведених соціальних практик, набутих людиною в межах такого соціуму (що передбачає їхне запозичення й обмін, втілення у практику та реалізацію іншими членами ТГ, а також запозичення інших соціальних практик у жителів-членів ТГ, які не мають правового стану громадянства, але є повноцінними членами такої ТГ. та, більше того, мають практики, набуті ними під час перебування членами інших ТГ, включаючи такі, що функціонують за межами держави їх перебування);

– досліджувані процеси формування муніципальних прав людини у контексті реалізації її колективного габітусу свідчать про активні процеси формування, інституціоналізації та конституювання правового простору МСВ [5], який формується державою, завдяки її конституційній та законодавчій нормотворчій діяльності, включаючи відповідне нормативне

проекткування, а також завдяки діяльності органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ), які під час реалізації своїх компетенційних повноважень виступають від імені ТГ і реалізують екзистенційні інтереси її членів;

– питання становлення, формування, прояву муніципальних прав людини (особистості, члена ТГ), особливо в контексті правової глобалізації, мають безпосередній вихід на рівень глобального конституціоналізму [6], виступаючи в ньому як важлива складова частина феноменології муніципалізму й демократичної правової державності.

Представляє інтерес соціальні фактори поведінкової, нормативної, діяльнісної, психологічної та іншої властивості, котрі у своїй сукупності формують засади колективістського виникнення габітусу людини в межах ТГ як територіального колективу (спільноти), що виступає єдиним природним та можливим колективом, у котрому людина разом із іншими людьми може цивілізовано й оптимально реалізувати свій життєвий цикл через активну участь у локальних процесах. Вважаємо, що у цьому питанні слід погодитися з відомим вітчизняним дослідником-муніципалістом М.О. Баймуратовим [7, с. 40], який виокремлює та називає такі засадничі аспекти формування колективістської основи ТГ:

а) *комунікативна взаємодія* – створення в межах ТГ системи міжособистісної комунікації, скерованої на реалізацію кожним із суб'єктів взаємодії своїх індивідуальних, групових і колективних інтересів екзистенційної природи (функціонально-динамічний критерій – авт.);

б) *колаборація* – створення і реалізація під час комунікативної взаємодії позитивної, конструктивної, оптимальної та результативної атмосфери співробітництва між її суб'єктами,

що дозволяє, по-перше, сформувати належну позитивну атмосферу існування в одному локальному соціумі; по-друге, мирними засобами вирішувати спірні питання взаємодії; по-третє, досягати завдань зі створення в межах ТГ антиконфліктогенного соціально-нормативного простору (технологічний критерій – авт.);

в) *інтерсуб'єктивність* – створення під час комунікативної взаємодії на тлі колаборації системи загальних цілей і задач із метою подальшого безконфліктного існування та функціонування територіальної людської спільноти (ТГ) на локальному рівні соціуму (телеологічний критерій – авт.);

г) *набуття глобалістського потенціалу* [8] – в умовах глобалізації територіальні людські спільноти не тільки опираються проявам її тенденцій, захищаючи свою самобутність, але стають активними «провідниками» таких глобалізаційних змін, використовуючи тенденції глобалізації на свою користь у контексті підвищення життєвого рівня жителів-членів ТГ і розширення можливостей функціонування ТГ в епоху карколомних змін.

На нашу думку, до наведених тенденцій можна додати таку ознаку, як *конвергенція*, що в межах ТГ буде означати зближення людей за їхніми екзистенційними інтересами, загальною зацікавленістю в їх реалізації через формування та використання низки апробованих у локальному соціумі типізованих і стереотипних форм життєдіяльності, наявність та реалізація яких у підсумку дає відповідний позитивний результат у вигляді вирішення актуальних питань їхньої життєдіяльності, що виникають під час здійснення ними свого життєвого циклу.

Отже, на конструктивну думку М.О. Баймуратова, завдяки формуванню та реалізації наведених ним принципів (включаючи і наведений нами принцип конвергенції), в умовах МСВ вирішується низка стратегічно

важливих завдань, які він окреслив як «стратегічну четвірку» відносно стратегічних питань існування і формування людини як особистості в межах локального соціуму (територіального колективу) та формування і вдосконалення демократичної правової державності [7, с. 41-43]. Стратегічно важливими завданнями («стратегічною четвіркою») є такі: 1) соціалізація людини; 2) формування габітусу людини; 3) формування і реалізація конституційно-правового статусу людини; 4) формування і реалізація конституційно-правової свідомості та конституційно-правової психології, включаючи й муніципально-правову свідомість та муніципально-правову психологію.

Отже, ми бачимо, що формування габітусу людини, зокрема її колективного габітусу, що відбувається в межах ТГ, є завданням-концептом, яке міститься в такому складному та суперечливому логічному ланцюжку: а) формування і набуття людиною ознак соціальності, б) формування в неї сукупності відповідних знань, умінь, навичок для успішного й оптимального існування та функціонування в локальному соціумі (власне сам індивідуальний, груповий, колективний габітуси), в) формування і реалізація через продукування відповідних інтенцій, прагнень, потреб, інтересів, атистюдів конституційно-правового статусу людини, г) формування і реалізація в людини конституційно-правової свідомості та конституційно-правової психології, включаючи їхній муніципально-правовий складник.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлення і дослідження муніципальних прав людини або, як їх ще називають представники вітчизняної муніципально-правової доктрини, муніципальні права члена ТГ та права і свободи людини у сфері МСВ тощо, почали досліджуватись як інститут (підгалузь)

муніципально-правового статусу людини в Україні порівняно недавно. Проте останнім часом вони все частіше стають об'єктом дослідження науковців-муніципалістів. Зокрема, цю проблематику вивчають М.О. Баймуратов, І.В. Балабанова, О.В. Батанов, Є.О. Васильєв, Б.Я. Кофман, А.В. Левенець, І.Л. Литвиненко, П.М. Любченко, В.С. Могілевський, С.Ю. Русанова, Г.Г. Танаджі, Ю.Ю. Бальцій та інші.

Вітчизняними науковцями ведуться досить вагомі дослідження конституційно-правового статусу іноземців (іноземних громадян, апатридів, біженців тощо) в контексті забезпечення їхніх трудових, соціальних, економічних прав, а також у контексті вирішення міграційної політики України. Проте дослідження муніципальних прав людини (особистості) як фактору вдосконалення конституційно-правового статусу людини (громадянина) саме з позиції входження її до складу конкретної ТГ за наявності відповідного габітусу та як важливого фактору формування колективного людського габітусу фактично не проводилися.

Дослідження колективного габітусу людини виступають об'єктом наукового інтересу західної персоналістської соціології (Є. Гіденс, Ж. Буврес, П. Бурдьє, К. Кауфман, Ф. Коркюф, Б. Лаир, Р. Мертон, Т. Парсонс, Ю. Хабермас, М. Хайдеггер, В. Штерн, М. Шеллер, П. Тілліхе та інших) і початкової течії персоналізації у радянській, російській та вітчизняній соціології (А. Осипчук, М. Шматко, С. Ядов та інші). Проте в поєднанні з муніципальними правами людини наведена проблематика фактично не досліджувалася.

Метою роботи є дослідження ролі муніципальних прав людини у виникненні та формуванні її колективного габітусу в місцевому самоврядуванні.

Викладення основного матеріалу. Якщо системно досліджувати процеси виникнення та формування

колективного габітусу людини в МСВ, слід використовувати процесуальний ланцюжок, запропонований М.О. Баймуратовим [7, с. 41-43], та розглядати соціальні явища у такій послідовності: *соціалізація людини, формування її габітусу, формування та реалізація її конституційно-правового статусу, формування і реалізація конституційно-правової свідомості та конституційно-правової психології.*

Соціалізація людини виступає першим соціальним настановчо-поведінковим макроконцептом, з яким стикається людина після свого народження та протягом свого розвитку в локальному соціумі, тобто в межах ТГ, що функціонує в умовах МСВ в ординарному стані повсякденності. Саме МСВ виявляється оптимальною соціальною сферою, наділеною безліччю позитивних ідей, концептів, факторів, умов, настанов, завдяки яким людина, народжена в мікроколективі на локальному рівні функціонування соціуму, завдяки йому виховується, формується в соціально активного суб'єкта, який набуває знань, умінь і навичок з усвідомленого існування і детермінованого функціонування в межах ТГ із метою реалізації своїх екзистенційних орієнтирів під час здійснення свого життєвого циклу (на думку автора, описані процеси формують соціально-пріоритетну настанову).

Формування габітусу людини – це другий соціальний макроконцепт, але вже поведінково-діяльнісний, який передбачає не стільки формування поведінкових настанов особистості (бо вони вже сформовані на етапі соціалізації), скільки здійснення нею відповідних дій задля реалізації отриманих настанов. Отже, можна констатувати, що процес загальної соціалізації, зокрема правової соціалізації людини, який здійснюється в умовах МСВ, має свою практичну складову-домінанту, в основі якої лежить формування в кожній конкретній людини-члена ТГ

індивідуального, групового та колективного габітусу, тобто системного комплексу соціальних практик, які у своїй сукупності дають людині відповідні знання, вміння і навички, що дозволяють їй безконфліктно існувати в локальному соціумі, приймати активну участь у системній комунікативній взаємодії із іншими суб'єктами-членами ТГ із метою повсякденного існування та вирішення стратегічних завдань свого життєвого циклу (на думку дослідника, наведені процеси можна охарактеризувати у вигляді соціально-праксеологічної настанови).

Проте слід наголосити, що габітус функціонує «нижче рівня свідомості чи мови, поза зоною досягнення інтроспекції (від лат. *introspecto* – дивлюся всередину) – це метод психологічного дослідження, що полягає у вивченні дослідником власних почуттів, думок тощо; це самоспостереження [9]) чи контроль волі» [10, с. 466]. Індивід не використовує габітус свідомо та не усвідомлює його існування як такого, втілюючи його в найбільш буденні способи – манеру поведінки, розмови, споживання їжі, привітання тощо. Водночас варто зауважити, що «габітус жодним чином не є синонімом «норми», а «підсвідоме планування і формування стратегій» є жодним чином не неможливістю, а факт буденного життя» [11, с. 241]. Отже, з одного боку, габітус – це несвідоме явище, яким людина користується для організації свого повсякденного життя, використовуючи відповідні елементи планування і стратегії, але з іншого боку, такі стратегії та навички у сфері планування своєї поведінки людина набуває у вигляді відповідних знань, умінь, навичок, що виникають протягом її соціалізації у рамках ТГ в умовах МСВ та в повсякденному житті; це рано чи пізно призведе до нормування, нормативізації і прийняття правових норм поведінки, що виникають як результат нормованого проектування

та нормотворчості органів публічної влади (або держави, або ОМСВ).

Формування та реалізація конституційно-правового статусу людини – це третій макроконцепт, який є логічним результатом двох наведених вище макроконцептів: проходження людиною соціалізації та формування габітусу в умовах МСВ. Отже, особлива і стратегічна роль МСВ у наведених процесах проявляється в тому, що саме у його умовах проходять складні та суперечливі процеси реалізації людиною своїх екзистенційних інтенцій, життєвих устремлінь, потреб, інтересів, формування життєво важливих настанов (атитюдів), формування відповідних патернів. Тобто можна стверджувати, що саме МСВ виступає оптимальним простором для зародження, виникнення, формування, прояву, врахування, реалізації, охорони, захисту, гарантування існування і наступної реалізації таких інтересів, оскільки вони є природними, генетично детермінованими, онтологічно пов'язаними із процесом здійснення людиною свого життєвого циклу. Такі тенденції демонструють процеси нормування, нормативізації, правової легалізації, які завершуються об'єктивізацією феноменологій нормопроєктування, а потім і нормотворчості (у сукупності – нормотворення), що «відбивають», відображають наведені вище інтереси у вигляді відповідних правових норм, формулюють відповідні нормативно-поведінкові та функціонально-діяльнісні можливості людини в контекстуалізації вирішення своїх екзистенційних питань існування та функціонування в рамках людської спільноти, які набувають характер її прав і свобод. Наведені права отримують конституційно-правовий рівень своєї регламентації, регулювання та закріплення, враховуючи їхню особливу соціальну важливість для необмеженого непоіменованого кола фізичних осіб, державну пріоритетність їх

легалізації та об'єктивну необхідність легітимації у державно організованому суспільстві, а також нормативну складність у формулюванні найважливіших соціальних відносин, що виникають між людиною, соціумом і державою.

Отже, наведені процеси завершуються формуванням, конституційним нормопроєктуванням, побудовою, нормотворчістю, конституційною легалізацією і наступною соціальною легітимацією сукупності прав і свобод людини у вигляді та розумінні її конституційно-правового статусу, причому статусу людини (особистості) та громадянина, що базується на системі її прав, свобод і обов'язків. Цей конституційно-правовий статус, незважаючи на свій вищий нормативний рівень регламентації та регулювання, на практиці реалізується на рівні ТГ під час ординарного існування людини в умовах повсякденності та локальної демократії. Отже, можна стверджувати, що результати соціалізації та формування габітусу людини (зокрема, її колективного габітусу, тобто габітусу, який формується і проявляється в межах ТГ) у контексті дослідження, що проводиться, знаходять своє закріплення завдяки творчій поведінці законодавця щодо «зчитування» соціальних потреб та інтересів людини в локальному соціумі через формування відповідного системного комплексу конституційних прав, свобод та обов'язків із наступною їх практичною реалізацією у сфері та в умовах МСВ за допомогою ОМСВ (наведений автор визначає такі процеси як соціально-нормативну настанову). Треба наголосити на тому, що законодавець фактично відображає в конституційному законодавстві загальний колективний габітус людини через урахування найважливіших екзистенційно-об'єктивованих, функціонально-необхідних її можливостей, легалізація яких полегшить людині реалізацію свого життєвого циклу. Проте слід урахувати, що використання наданих законодавцем

прав є добровільним актом людини; тут йдеться про її потенційні можливості використовувати такі права задля своєї життєдіяльності за виникнення відповідних потреб. Окрім того, слід урахувати, що габітус «набувається» як результат довготривалого перебування на певній позиції у соціальному світі (людина-житель і, одночасно, член ТГ). Тому, на слухну думку вітчизняного дослідника А. Д. Осипчук, індивід стає тим більш «індоктринованим» габітусом, чим довше він «включений» у нього й оперує ним [12, с. 6]. Отже, будучи відображенням об'єктивного поділу соціальної структури ТГ (наприклад, за віком, статтю, соціальним класом, освітою тощо), габітус не існує як універсальне явище. Інакше кажучи, для кожної із позицій у наведеній ієрархії і структурах (відповідно до наведених ознак, а також до відповідних рольових позицій людини в локальному соціумі (член ТГ, член родини, член трудового колективу, платник податків, студент, пенсіонер, дитина, жінка, військовослужбовець тощо) – авт.) існують різні габітуси. Більше того, для одного індивіда є доступним певний набір габітусів, кожен із яких може мати більший чи менший вплив на практики індивіда через те, що індивід обіймає одночасно різні позиції у декількох ієрархіях чи структурах або одночасно декілька позицій, які часто до того ж можуть вступати у конфлікт. Зокрема, можна говорити, по-перше, про синтетичний характер феноменології габітусу; по-друге, про більш-менш свідомий вибір людини між наявними габітусами за здійснення нею соціальної практики як про ще один аргумент на користь креативності індивіда [12, с. 6], що детермінує його соціальну активність та мотивацію до участі в МСВ; по-третє, звідси витікає, що габітуси, зокрема й колективний, мають динамічні ознаки і стали схильність не тільки до кількісного, але і до якісного зростання, що напряму пов'язане зі зростанням соціальної

практики всередині ТГ і соціальними трансформаціями останньої, включаючи поліпшення якісних умов локального життя та розширення можливостей для різнобічного розвитку людини (особистості).

Саме тут, на нашу думку, виникає залежність між набором габітусів людини та її конституційно-правовим статусом у його кількісному та якісному вираженні та розумінні. Отже, по-перше, чим більшим є набір габітусів людини, тим більше вона є соціально мотивованою і креативною, тим більшим набором прав вона користуватиметься (фактор креативності – авт.); по-друге, виникає відповідна залежність між кількісно-якісними показниками набору габітусів людини та інтенсивністю і якістю використання нею адекватного набору габітусів кадастру конституційних прав, свобод та обов'язків, що становлять її конституційно-правовий статус, який повинен бути реалізованим у сфері МСВ (фактор прасеологічно-статусної відповідності – авт.); по-третє, набір габітусів людини, що характеризують її як члена колективної спільноти (ТГ), фактично є передумовою виникнення в неї конституційних прав, свобод та обов'язків (детермінаційно-статусний фактор – авт.); по-четверте, чим ширшим є набір габітусів людини (така людина займає більш активну позицію в локальній соціальній структурі), тим більш усвідомленим та необхідним є користування нею своїми конституційними правами (мотиваційно-застосувальний фактор – авт.).

Уже зазначалося, що на рівні МСВ у локальному соціумі під час користування жителями-членами ТГ своїми конституційними правами, свободами та обов'язками останні трансформуються в муніципальні права людини (особистості, члена ТГ) [13, с. 65]. Отже, можна стверджувати, що саме тут і виникає інтерстесійний (внутрішній) зв'язок між колективним габітусом

людини та її муніципальними правами, що, з одного боку, демонструє те, що такі права виступають логічним та функціональним наслідком і результатом наявності такого габітусу, а з іншого, – такі права виступають важливим функціоналом відносно формування усвідомленого відношення людини до використання знань, практичних умінь, технологічно-логістичних навичок, набутих нею в межах свого індивідуального, групового та колективного габітусів, включаючи їх набори, що формуються завдяки креативності індивіда, його соціальної активності в локальному соціумі та внутрішньої мотивації до участі у МСВ у своєму повсякденному житті.

Отже, можна стверджувати, що критерієм виокремлення та номенологічно-дефінітивного визначення муніципальних прав людини [13, с. 64-65] виступає не тільки локальний характер їх виникнення, об'єктивізації, прояву, реалізації, але й об'єктивізація необхідності забезпечення людині можливостей для комфортного і стабільного існування та функціонування в межах ТГ в якості її члена-жителя відповідної території держави (тактично-функціональна детермінанта – авт.) задля здійснення свого життєвого циклу і продовження людського роду, що також здійснюється в межах ТГ в умовах МСВ та в ординарному стані повсякденності (стратегічно-функціональна детермінанта – авт.).

Формування і реалізація конституційно-правової свідомості й конституційно-правової психології виступає четвертим макроконцептом під час виникнення та формування колективного габітусу людини у МСВ. Але якщо наведені вище макроконцепти носили функціонально-статусний характер, то цей концепт – колективно-раціональний. Це детерміновано тим, що, реалізуючи на рівні ТГ та за умов МСВ свій конституційно-правовий статус, людина у його межах

та під перманентним впливом конституційно-правових настанов починає формувати та вдосконалювати свою конституційно-правову свідомість, що прямо впливає на процес формування, розвитку та вдосконалення її конституційно-правової психології, яка є найважливішою частиною її загальної, зокрема правової психології. В основі таких змін в індивідуальній свідомості людини насамперед лежить наявність її індивідуального, групового й колективного габітусу, причому останній здійснює суттєвий вплив на процеси формування психологічних настанов, оскільки людина, виступаючи членом ТГ і функціонуючи у ньому, піддається перманентному впливу з боку колективної спільноти, тому вибудовує свою поведінку та відношення до неї і своїх наступних дій відповідно до настанов, пріоритетних у цій спільноті.

Щодо розвитку наведених настанов, особливо останньої, слід зазначити, що наведені ідентифікаційні орієнтири локальної демократії, які закріпилися та стратегічно розвиваються через конституційно-правову легалізацію інституту МСВ, прямо та суттєво впливають на формування не тільки конститууючих засад державотворення і правотворення, але й на формування *муніципально-правового статусу людини*, включаючи формування в рамках конституційного процесу *муніципальної свідомості та правосвідомості людини*, а також її *муніципальної психології*, що є яскравим свідомством формування, розвитку та потенційно можливого вдосконалення *муніципального праворозуміння*. Все це дозволяє стверджувати, що в умовах МСВ на основі колективного габітусу, що трансформується у конституційно-правовий статус людини (особистості) та проявляється у вигляді муніципальних прав людини (особистості, члена ТГ) у сфері МСВ, формується і проявляється статус муніципальної людини (*Homo municipalis*) [14].

Висновки. Резюмуючи зазначене вище, ми дійшли таких висновків:

1) формування феноменології муніципальних прав людини прямо пов'язане з конституційною легалізацією інституту МСВ, коли Українська держава вперше на конституційному рівні регламентації і регулювання суспільних відносин визнала та легалізувала комплексну систему фактично приватних інтересів, які продукуються та формуються територіальними людськими спільнотами, що уособлюють ТГ на локальному рівні соціуму за рахунок прояву членами ТГ своїх індивідуальних, групових, колективних інтенцій, життєвих устремлень, потреб, інтересів через відповідні атитюди з використанням прав, свобод та обов'язків людини (особистості) і громадянина, який фактично реалізує її конституційно-правовий статус, якщо інтереси та атитюди членів ТГ не співпадають з інтересами держави, але і не суперечать ним;

2) такий державний підхід не тільки є проявом державної муніципальної правової політики, але й устремлінням держави до формування відповідних стійких та стабільних державних патернів, які відображають відношення держави до найважливіших процесів виховання людини в умовах державно організованого соціуму через механізми соціалізації та формування габітусу людини (формуючи сферу МСВ як основоположну соціальну сферу реалізації цих завдань і водночас сферу природного прояву, формування, демократичної реалізації, охорони, захисту, гарантування прав і свобод людини на муніципальному рівні), що має наслідком формування відповідної системи захисту прав людини на рівні локальної демократії за повної підтримки і протекціонізму з боку держави та її органів публічної влади;

3) процеси формування муніципальних прав людини в контексті їх реалізації колективного її габітусу свідчать

про активні процеси формування, інституціоналізації та конституювання правового простору МСВ, який формується державою завдяки державній конституційній і законодавчій нормотворчій діяльності, включаючи відповідне нормопроекування, а також завдяки діяльності ОМСВ, які під час реалізації своїх компетенційних повноважень виступають від імені ТГ і реалізують екзистенційні інтереси її членів;

4) на рівні МСВ у локальному соціумі під час користування жителями-членами ТГ своїх конституційних прав, свобод, обов'язків останні трансформуються в муніципальні права людини (особистості, члена ТГ). Отже, можна стверджувати, що саме тут і виникає інтерстесійний (внутрішній) зв'язок між колективним габітусом людини та її муніципальними правами: з одного боку, такі права виступають логічним і функціональним наслідком та результатом наявності зазначеного габітусу, а з іншого боку, вони виступають важливим функціоналом відносно формування усвідомленого відношення людини до використання знань, практичних умінь, технологічно-логістичних навичок, набутих людиною в межах свого індивідуального, групового та колективного габітусів,

включаючи їх набори, що формуються завдяки креативності індивіда, його соціальної активності в локальному соціумі та внутрішньої мотивації участі у МСВ у своєму повсякденному житті;

5) критерієм виокремлення та номенологічно-дефінітивного визначення муніципальних прав людини виступає не тільки локальний характер їх виникнення, об'єктивізації, прояву, реалізації, але й об'єктивізація необхідності забезпечення людині можливостей для комфортного і стабільного існування та функціонування в межах ТГ в якості її члена-жителя відповідної території держави (тактично-функціональна детермінанта – авт.) задля здійснення свого життєвого циклу і продовження людського роду, що також здійснюється в межах ТГ в умовах МСВ та в ординарному стані повсякденності (стратегічно-функціональна детермінанта – авт.);

6) в умовах МСВ на основі колективного габітусу, що трансформується в конституційно-правовий статус людини (особистості) та проявляється у вигляді муніципальних прав людини (особистості, члена ТГ) у сфері МСВ, формується і проявляється статус муніципальної людини (*Homo municipalis*).

Список використаних джерел

1. Демос. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%81>
2. Левенець А.В. Муніципальні права людини в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2014. Випуск 2/2. Том 1. С. 189-196.
3. Баймуратов М. О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення. *Юридична освіта і правова держава* : зб. наук. праць. Одеса, 1997. С. 96-101.
4. Батанов О.В. Муніципальні права людини в умовах глобалізації: тенденції становлення та особливості реалізації. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації*. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/116/1339/2995-1>
5. Баймуратов М.О., Могілевський В.С. Правовий простір місцевого самоврядування: до визначення параметральних ознак. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 грудня 2019 р.)*. Київ: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2019. С. 16-25.
6. Львова Є. Глобальний конституціоналізм: Теоретичні підходи та правові виклики до формування: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 294 с.

7. Баймуратов М.О. Конституційно-правовий простір місцевого самоврядування як простір формування, реалізації, охорони та захисту прав людини. Конституція 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (24 червня 2021 року, м. Київ). Київ: КСУ, 2021. С. 37-45.
8. Бобровник Д.О. Глобалістський потенціал територіальної громади: теоретичні підходи до визначення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 79-85.
9. Інтроекція. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL:
10. Bourdieu P. *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984. 640 p.
11. Potter G. For Bourdieu, Against Alexander: Reality and Reduction. *J. for the Theory of Social Behavior*. 2000. Vol. 30, № 2. P. 229–246.
12. Осипчук А. Д. Габітус як механізм синтезу структури й агентності в соціологічній теорії П'єра Бурдьє. *Наукові записки*. 2013. Том 148. Соціологічні науки. С. 3-10. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2770/Osypchuk_Habitus_yak_mekhanizm_syntezu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
13. Кофман Б.Я. Муніципальні права людини (особистості) як фактор вдосконалення конституційно-правового статусу людини і громадянина. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 64-71.
14. Боярський О.О. Становлення феноменології муніципальної людини в межах громадянського суспільства і держави. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 110-118.

Боярський О. О. Роль муніципальних прав людини у виникненні та формуванні колективного габітусу людини в місцевому самоврядуванні

У статті досліджено роль муніципальних прав людини у виникненні та формуванні її колективного габітусу в місцевому самоврядуванні. Наголошено, що формування феноменології муніципальних прав людини (члена громади) прямо пов'язане з конституційною легалізацією інституту місцевого самоврядування, коли Українська держава вперше на конституційному рівні визнала та легалізувала систему приватних інтересів, які продукуються людськими спільнотами і діють у вигляді територіальних громад на локальному рівні соціуму за рахунок прояву їх членами своїх індивідуальних, групових, колективних інтенцій, життєвих устремлінь, потреб, інтересів через відповідні атитюди з використанням прав, свобод, обов'язків людини і громадянина, що фактично реалізує її конституційно-правовий статус, коли інтереси та атитюди членів громади не співпадають з інтересами держави, але не суперечать їм.

Доведено, що такий підхід є не тільки проявом державної муніципальної правової політики, але й прагненням держави формувати відповідні стійкі та стабільні патерни, що відображають її відношення до найважливіших процесів виховання людини в умовах державно організованого соціуму через механізми соціалізації та формування габітусу людини, формуючи сферу місцевого самоврядування як основоположну соціальну сферу реалізації цих завдань і водночас сферу природного прояву, демократичної реалізації, охорони, захисту, гарантування прав і свобод людини на муніципальному рівні.

Аргументовано, що в умовах місцевого самоврядування колективний габітус людини трансформується в конституційно-правовий статус і проявляється у вигляді її муніципальних прав, формуючи статус муніципальної людини (*Homo municipalis*).

Ключові слова: місцеве самоврядування, територіальна громада, муніципальні права людини, колективний габітус.

Боярский А. А. Роль муниципальных прав человека в возникновении и формировании коллективного габитуса человека в местном самоуправлении

В статье исследована роль муниципальных прав человека в возникновении и формировании коллективного габитуса человека в местном самоуправлении.

Отмечено, что формирование феноменологии муниципальных прав человека (члена громады) непосредственно связано с конституционной легализацией института местного самоуправления, когда Украинское государство впервые на конституционном уровне признала и легализовала систему частных интересов, продуцируемых человеческими сообществами, действующими в виде территориальных сообществ на локальном уровне социума за счет проявления их членами своих индивидуальных, групповых, коллективных интенций, жизненных устремлений, потребностей, интересов посредством соответствующих атитюдов с использованием прав, свобод, обязанностей человека и гражданина, которые фактически реализуют его конституционно-правовой статус, когда интересы и атитюды членов громады не совпадают с интересами государства, но и не противоречат им.

Доказано, что такой государственный подход не только является проявлением государственной муниципальной правовой политики, но и стремлением государства формировать соответствующие устойчивые и стабильные государственные паттерны, отражающие его отношение к важнейшим процессам воспитания человека в условиях государственно организованного социума, посредством механизмов социализации и формирования габитуса человека, формируя сферу местного самоуправления как основополагающую социальную сферу реализации этих задач и одновременно сферу природного проявления, формирования и демократической реализации, охраны, защиты, обеспечения прав и свобод человека на муниципальном уровне.

Аргументировано, что в условиях местного самоуправления коллективный габитус человека трансформируется в конституционно-правовой статус и проявляется в виде его муниципальных прав, формируя статус муниципального человека (*Homo municipalis*).

Ключевые слова: местное самоуправление, территориальная община, муниципальные права человека, коллективный габитус.

Boyarsky O. The role of municipal human rights in the emergence and formation of the collective human habit in local government

The article examines the role of municipal human rights in the emergence and formation of the collective human habit in local government.

It is argued that the formation of the phenomenology of municipal human rights (community members) is directly related to the constitutional legalization of the institution of local self-government, when the Ukrainian state for the first time at the constitutional level recognized and legalized the system of private interests produced by human communities acting as territorial communities at the local level of society: a) due to the manifestation of their members of their individual, group, collective intentions, life aspirations, needs, interests; b) through the appropriate attitudes; c) using the rights, freedoms and duties of a person and a citizen, which d) actually realizes his constitutional and legal status – and which d) basically, the interests and attitudes of community members do not coincide with the interests of the state, but do not contradict them either.

It is proved that such a state approach is not only a manifestation of the state municipal legal policy, but also the state's desire to form appropriate stable and stable state patterns, reflecting the state's attitude to the most important processes of human upbringing in a state-organized society – through the mechanisms of socialization and the formation of a person's habit. forming the sphere of local self-government as a fundamental social sphere for the implementation of these tasks and, at the same time, the sphere of natural manifestation, formation and democratic implementation, protection, protection, ensuring human rights and freedoms at the municipal level.

It is argued that under the conditions of local self-government on the basis of a collective habit, which is transformed into the constitutional and legal status of a person and manifests itself in the form of municipal human rights, the status of a municipal person (*Homo municipalis*) is formed.

Key words: local self-government, territorial community, municipal human rights, collective habit.